



*Boune ey ureuse
anêye 2025*

LI RANTOELE

Limero 112 - ivier 2024 - 2025

Gazete di prôze nén racontece ki rexhe tos les troes moes eplaideye pal
« RANTOELE », Soce Nén Recwârlante (a.s.b.l.) k' a skepyî l' an 1996.
Avou l' aspalaedje del Federåcion Walonreye-Brussele



Foto Jean-Pierre Van Overmeire

Mwaisse sicrijheu : Lucyin Mahin. Eplaideu responsåve : Pire Otjacques - rûe d' la Hète, 19, 6840 Li Tchestea - Bureau de dépôt 6840-Neufchâteau.
Pris : 5€. Abounmint 1 an éndjoliike 5€, papî 18 €, les deus 20€, etrindjir 25€, **d'aspalaedje 35€** - å conte IBAN BE74 0682 2043 0507, BIC GKCCBEBB.

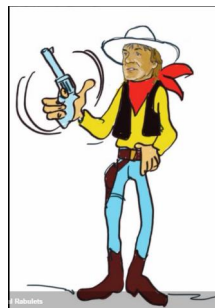
Fotos às bouyotes po rire (Li Blawete et l' Djan Goffart)



On n' el voet nén sovint.
Vola comint k' les biesses à Bon Diu [coccinelles] s' acopelnut.



- Saiss Bén kimint çki dj' va lomer m' feye ?
- Neni !
- Come mi feme. Come çoula, cwand dji dmandrè ene bire, dj' end àrè deus.



On prévèwt d' l-orâdje pou bénrâde ...
Si vos wèyèz èn-èclér ...
SÈRÈZ DON L'UCH DU FRIGO!

An walon pa Jean Goffart

On prevoet d' l' oraedje po bénrade. Si vos veyoz ene aloumire, seroz don l' ouxh do frigo !

Dj' a trové ene plaeece... di vudeu... divins ene creche !



– Cwand Madona aveut 55 ans, si galant end aveut 22. Jennifer Lopez : 43 ans, ès galant : 26. Suzanna Vieira : 70 ans, si galant : 26.

– Si t' n' as nou galant, ni t' diloujhe nén. Motoit k' i n' a nén co vnou à monde !

El mèd'cén v'leut qui dji rèplace èm' vère di bire pa in pot di yaourt. C'est çu qu' dj' é fé ... Fôt djuste èl rimpli pus souvint !



El medcén vleut ki dji replaece èm vere di bire pa on pot d' yogour. C' est çou k' dj' a fwait. El fât djuste rimpli pus sovint !

Les riscrijhaedjes e rfondou mostrèt ki ci-ci aconté ostant les dnêyes di l' accint d' après Lidje (imådjes di gâtche) ki do ci d' après Tchålerwè (imådjes di droete). Asteme ! on î repleye telfeye des pus vîs mots ou des pus viyès piceures di croejhete [traits grammaticaux] k' ezès mwaissès modêyes.

Gazete aspougneye avou l' programme Scribus 1.5.8. metou sol sistinme d' operance Linux Suse.

Advins (I)

Coviete (Jean Cayron & Jean-Pierre Van Overmeire)	
Fotofâves (Christian Thirion & Jean Goffart)	p. 2
Vôtaedjes âs comenes (Gilles Seraing)	p. 3
2024 avå l' monde (Lucyin Mahin)	p. 4
Po cwand nosse govienmint ? (Gilles Seraing)	p. 5
Tchampion des ralîs (Jean Goffart)	p. 6
Tot so les cromptes (Gaston Wilvers)	p. 7
Djeu d' cwâtes (Laurent Dabe)	p. 8
Belès-letes	
Noyé a Noûpôrt (Dimitri François)	p. 9-10
Sovnis de L. Foret (Jean-Pierre Lambot)	p. 11
Reves (Jacques Desmet)	p. 12
Bleu casse (David Olaizola & Dimitri François)	p. 12

(Shûte p. 18)

Po rapougî

Vôtaedjes âzès comenes

El waeyén-tins ârè stî mouvminté â livea des comenes. Li rodje meur a tnou, mins seulmint dins les grandès veyes.

El nouzome bleuwe wake n' ît nén foite assez po provoker on sounami.

Les vôteus estînt [furent] les rwaitants d' on toursixhaedje [corps à corps] inte les gâtches eyet les droetes dujhançrecs [traditionnelles] walones.

Deus coks-bateus s' ont mamborné orâlmint. Pont d' avance di dire leus nos ; vos les avoz ricnoxhou.

Tchaeke des deus croet aveur wangnî l' acoltaedje [empoignade]. On match di catch tot ossu efoufiant k' on derbi walon : Esportigne di Tchâlerwè conte li Standârd di Lidje, u co les metaleus d' Serè conte les pandas d' Neyâw [Eupen].

Les Egadjîs (ancyins Catolikes walons) ont crexhou sins ramdam. Les vetes ont fwait berwete. Les comunisses ont

pierdou des vwès po wangnî des sidjes.

C' est dinsi k' on pout racourti les etrevéns do moes d' octôbe. Les ptits pârtis n' estént nén la. Gn aveut nol âdjeu sol tâve [sans enjeu en lice].

Ces vôtaedjes la n' sont nén co houte totavå. Les dmorants di Cele-e-Hinnot – ubén « Chièle » sapinse âzès picârd-câzants – doeynut daler rvôter.

Êç-n estance la [cette situation] n' est nén unike. La k' on constate des crabouyes âs dierinnès eleccions a Sint-Djusse-al-Bijhe [Sint-Joost-ten-Node].

Gn a waire di comenes la k' gn a yeu do disdût. Li pupârt des noveas elîs vént d' ès mete a l' ovraedje.

Djîle N. Seraing, li 10 di decimbe 2024

Abondroets

Les scrijhaedjes del Rantoele (rifondou et mwaisse modêye) sont-st eplaidîs dîzo libe licence CC-BY-SA 4.0 des Wikipedia.

Insi, i pôront esse rimetous sins rujhes sol waibe di tecses « Wikisourd », et rashonnés sol pådje del sicrijheuse u do scrijheu. Avou ça kî, s' i gn a deus modêyes (Feller et rfondou), elle î seront todi trosseymint eterloyeyes.

Les textes normalisés publiés ici et leurs originaux sont sous licence de libre utilisation CC-BY-SA 4.0. Ainsi, ils pourront être republiés sur le site de textes wallons « Wikisourd », où ils seront élégamment rassemblés par auteur. Les différentes versions éventuelles (Feller / rifondou) y seront interliées, permettant de passer de l'une à l'autre en un seul clic.

Les rcetes po lère li rfondou

xh se prononce généralement ch et jh se prononce j (les 2 se prononcent h a Liège, ich-lautés ou ach-lautés en fin de syllabe en Haute-Ardenne); le suffixe -ea (fr. -eau) se prononce -ia ou -ê; én se prononce én à Charleroi, mais plus généralement in, et aussi é (Ouest-wallon, Ovifat) ou î (La Louvière, Écaussines); ae se prononce généralement a (è à Liège, â à Charleroi dans le suffixe -âdje); oe se prononce généralement wè (eû à Liège, mais aussi è, û, ë, wa, où etc.); ey se prononce èy à Liège et îy ou î ailleurs; sch se prononce sk ou ch (mais h à Liège); oi se prononce wa ou wâ à Namur, wè ou wé à Liège, ô à Charleroi et où à Nivelles, â se prononce au, â ou â selon les régions; ô se prononce souvent ô (presque on) mais ô ouvert a Namur (noté au), où à Nivelles, Fosse-la-Ville et en Haute-

Sûre; sh se prononce ss à l'Est et ch à l'Ouest; oen se prononce souvent on à l'Est et win à l'Ouest.

(e)nd(è) (fr « en », partitif) se prononce (è)nn(è) sauf à l'Ouest où il se rend par 'dd(è) (simplifié en d-)

En wallon unifié, tous les E internes se prononcent è. remantchî = rêmantchî; reterer = rêterer. La lettre é ne s'écrit que si elle représente un phonème du wallon : ceréjhe, tuzé, singlé. Non si elle provient d'un calque du français : prezinter, republike (lire è).

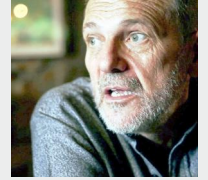
Les voyelles i, u et ou se prononcent presque toujours longues devant une consonne voisée (b, d, dj, g, jh, v, z), r et y.

Un espace typographique suit toujours une apostrophe ; il n'y a pas d'apostrophe ni d'E muet internes. Ces deux règles étaient déjà d'application dans le Dictionnaire de Bastogne de Michel Francard (1994).

Eternacionå

2024 avå l' monde

La co ene anêye d' evoye. Sobayî çou k' l' Istwere è rténrè. Come todi, dipus d' mâlès faitindjes ki d' bounes.



Dj' alans passer al rivuwe sacwants did zels.

Guere d' Oucrinne

El guere d' Oucrinne end esteut a s' troejhinme anêye. Waire di bodjaedje sol front. Mins todi dpus d' aspoyas di ds ôtes payis às deus afronteus [adversaires]. Li Corêye bijhrece evoya des sôdårds po copler l' Rûsseye. Dins l' dierin tins di s' govîernance, Joe Biden leya les Oucrinns saetchî des missiles amerikins dins l' cir rûsse. Les Rûsses ont respondou tot distrujhant on spoutnik US et spåde des riketes dins l' cotoû di l' Estâcion Spaciåle eternacionåle.

Sabaye çou k' Trump va fé a pârî do moes d' djanvî, lu k' esteut camaeråde avou Poutine? Djustumint...

...câzans d' Trump

Li ci ki shût ene miete li politike amerikinne a dvou toumer di s' maclote cwand il a-st oyoyou les rzultats des vôtâedjes. Li peupe li pus pouxhant sol Daegne, et ki s' dit democratike, s' a tchoezi come prezidint onk ki n' respectêye nole lwè. Et ki n' a nou respet po les cmeres. Ki va mete a tos les posses impôrtants des omes ki lyi sont come des ptits tchéns. Ci n' serè pus fok [rien que] e l' Amerike nonnrece k' i gn ârè des dictateurs!

Al fén di s' primire termene di prezidint, nosse Donald aveut-st atâvlé on plan d' pâyê pol Palestene. L' estat palestiniî riçuvreut 70 âcint del Cîsdjordaneye, et on leyeut les colons so les plaeces k' il î sont asteure. Avou ces idêyes la, il aveut tchôkî les Emirats, li Marok et co deus ôtes payis arabes a ricnoxhe Israyel.

Rivénrè-t i avou on sfwait

arindjmint? Adon, i lyi fâre fé clôre leus gueuyes às minisses nâcionalisses ki vlèt tote li « Djudêye-Samareye » por zels, et tchessî les troes miyons d' Palestinîs k' î dmeurnut, come i sayèt d' el fé avou les Gazawîs.

Gaza

Pôves Gazawîs ! Pôves Gazawîs, todi ! Tuzez ene miete : 43.000 moirts et pus d'cint meye coixhîs dispu 14 moes. On les a veyou totes, come oreurs di guere. Bombarder des mājhons, des scoles. Distrure tos les ospitâs. Fé baguer des tropeas d' djins po nd aler Diu sait wice. Ni leyîz l' aida (amagnî, droukes, covietes, toeteas) n' ariver k' à conte-gotes. Minme li mançaedje des Amerikins n' î a rén fwait. À moes d' octôbe, il avént dné 30 djoûs a Israyel po « amidrer les conditions d' veye des Gazawîs. » Emey nôvimbe, Oxfam et set ôte soces d' aidance anoncît ki l' pômage esteut a rcrinde po 800.000 Palestinîs. Adon ki l' lete des Amerikins dimandêve l' arivêye di 350 camions d' aida par djoû, ci n' est k' 42 k' ont polou intrer tos les djoûs. Avou ça ki l' pârteye bijhrece di l' essera [enclave] n' a yeu nol aida, di câze d' ene novele operâcion militaire.



Si fât i ragaiyi des victweres des Palestinîs dins les tribunâs eternacionâs ? Li Coû d' Djustice eternacionåle, après awè oyoyou 40 payis, ridiclâra foû lwè [illégal] l' ocupâcion del Cîsdjordaneye et Gaza, et dmander li dismantchaedje des colneyes djwives. Tant k' à Tribunå Eternacionå des Poennes [T.P.I.], i fjha rexhe on mandat d' areste disconte Netaniahou po moudes di guere.

Mins cwand l' vierè-t on aler à vijhén dilé Poutine dins ene gayole deL Håye [de La Haye] ? Dandjeus cwand les poyes âront des dints.

E l' Afrike

On rmaxhe les cwâtes felmint dins çou k' a stou lomêye li « France-Afrike ». Li Mali, li Bourkina Fasso eyet l' Nidjer, troes payis dizo redjime militaire, s' ont dislaxhî del CEAC (Confederâcion des Estats d' Afrike coûtchantrece) po fé ene novele etinte.

Pus novelmint, li Senegal – portant onk des râles payis la k' on a todi respecté les vôtâedjes – est ki brogne avou l' France, tot disterant des viyès vatches. On macsâdaedje [massacre] e 1945, di Tirayeus senegalès (on coir d' ârmêye francesse) ki vlént rclamer leu prume di guere. I fourît tirés djus [abattus] pàs oficîs francès.

Pu gn a l' Soudan (bijhrece) la k' deus djenerâs volèt prinde li povwer dispu pus d' èn an. C' est ene miete parey e Soudan nonnrece, la ki l' prezidint eyet l' vice prezidint ni s' ont mây sepou dispârti l' povwer.

Et l' Tunizeye ? Dji n' a pupont d' plaee.

Lucyin Mahin, li 10 di decimbe 2024

Beldjike / politike

A cwand on govienmint ?

Do costé do federâ, on cache todi a askepyî l' Arizona. Bart De Wever shonne aveur ene betche [een beetje] mia avanci.

Minme si ça sreur drole di vir on flamingant come prumî minisse.

Vooruit u achteruit ?

Les liberås walons, les catolikes bedjes eyet les nâcionalisses bijhreces si metnut schayetmint [aisément] d'acoird.

Mins nerén, Vooruit rouscaye sovint k' araedje. Li socialisse flamind, c' est l' berbis dins les vatches. Ces biesses la n' sont nén piron-pareyes.

Conner Rousseau, el berbis d' Gant, tént Bart De Wever, el vatche anverswesse, pa les coines. S' i l' vôreut, l' eployî do rwè sâreut rcandjî Vooruit pa l' Open VLD. Seulmint, ça sreur motoit trop rik-et-rak pol nombre di vwès.

Po cwand les poyes ponront so les sâs ?

Oniestrumint, gn a nolu ki sâreut prevey comint srè l' govienmint ki vént [prochain]. Ça pout prinde mwints djoûs, come ça pout durer des ans.

Tenawete, i fât rloukî l' compôzucion do pârlumint. El cok walon a do mâ a conter les pârtis capâbes d' el disfinde. Dedja k' dipus del mitan des députés vént del Flande. Albouneure, avou l' federalisse bedje ! On divize tot et tertot, mins on-z arive co a forbate platezak – virpus [voire] a boerler come on vea – k' el Beldjike, c' est ene seule nâcion.

Câzumint trinte âcint des sidjes vont âzès nâcionalisses flaminds : les confederalisses moennés pa De Wever eyet les dislaxhiveus, kécfeye orandjisses, do Vlaams Belang. Les liberås eyet les socialisses n' ont, tchaeconk di s' costé, ki saze âcint. Les catolikes ene

miete moens.

Por mi, ces mouvments la, rashious so des ideyolodjeyes da bonpopa, sont forpassés [obsoletés]. El Beldjike do limero 16, ça n' est nén l' Beldjike sovint alaideye [gâchée] di Guido Guezelle.

El Beldjike di Låken, ça n' est nén l' pôle peupe da Jules Destrée, ki lu, dvént co pus pôle. Kéne mocance po les cis ki kinoxhèt ene gote l' istwere !

Les kesses sol tâve

Gn a co mo des kèntes ki nos ratindnut [beaucoup de mauvaises surprises].

Emey les râles beas costés des papîs k' ont rcorou dins les gazetes, on trouve tofer des mâcules

[inexactitudes]. Il atâvlèt d' ercompinser les bouteus à detrimint d' ene pekêye k' erwaite les espales di l' Estat come des tikets d' lotreye.

Brâmint des djins sont-st oblidyîs d' aler pwinter ubén di dmani sol mutuwele. Zels, i polnut comincî a tchoûler.

Epwis, i gn a l' rifôme des takes sol valeur radjoutêye [TVA]. On lzès rabaxhe po les verdeures, mins on n' pout mâ d' elzès rhâssî dins troes ôtes dominnes po fé balance. Sins conter ki troes a cwate miyons d' Bedjes polèt aveur li vessete so des kesses del veye di tos les djoûs.

Les spêrs do govienmint Michel prumî rivegnut po nos sbarer. A pârti di l' an 2025, l' âdje del pinsion monte di 65 a 66 ans, la k' c' est on decidaedje do govienmint k' on-z a dit.

El Sint-Nicolai d' Anverse

Infén, li grand Sint-Nicolai d' Anverse a rehou ene videyo so les rantoeles di soçnaedje [réseaux sociaux].

Sint Nicolai trouve comifât d' pârtâdjî ses rsintas, estô d' werker. Sint Nicolai roveye surmint k' il est târdou.

Sint Nicolai est trisse ki tertot n' caze nén l' neyerlandès.

Sint Nicolai va co dveur rivni avou des camions a Sterpi-Bracgnere.¹ Sint-Nicolai eyet ses soçons vont co dveur hiner des biyets evoye [dépenser inutilement] eviè ces « fayés djonnes » la, làvâ.

Sint Nicolai rdivent binâjhe,



cwand il erva a Anverse.

Sint Nicolai inme djâzer e neyerlandès, e tnant l' crosse da Marcus Aurelius avou si mwin d' hintche.

Sint Nicolai, c' est on Flamind k' a nexhou e-n Anatoleye, tins d' l' Impire romin.

Enute, Sint-Nicolai eva cweri mizere âzès « fayés djonnes », âs cis k' on dvreut keude on noer boton so leus frakes.

Djîle N. Seraing, li 10 di decimbe 2024

1. E 2005, de Wever aveut vnou avou des camions d' fâs biyets a Strepî, po rclamer sol dispinsaedje des cwârs des Flaminds po payî les Walons.



Les tchafiaedjes do Ptit Louwis (72)

Thierry Neuville

Cwand dji pinse k' i gn a sacwantes anêyes did ci, dji vos aveu scrît en ârtike come cwè dji creyeu ki Thierry Neuville sereut tchampion do monde des ralîs !



Ebén, ès côp ci, ça î est : 2024 esteut l' boune anêye.

Kiminçmint

L' ome a vnu à monde e 1988 a Sint-Vi.

Il a comincî a cori e 2007 à ralî do Lussimbork avou ene Opel Corsa. Dins l' tchampionat des ralîs, c' est e 2012 k' i comincive à ralî d' Catalogne dissu ene Citrowene C2. Mins divant çoula, il aveut stî tchampion do monde djunior et « Intercontinental Rally Challenge » (IRC). E 2013, el « Qatari Nasser al Attivah » fwait siner on contrat a Thierry Neuville, ki marke ès-n acord. Neuville s' ertrouve don dins l' ekipe Qatar World Rally Team. Didins, il a on programme complet à volant d' ene Ford Fiesta RS WRC.



L' anêye shuvante, Thierry Neuville comince a fé ses preuves eyet wangne des étapes especiâles et s' ertrouver set côps dissu les montêyes do podium.

Amon Hyundai

Po l' sâjhon 2014, Thierry Neuville divênt l' prumî moenneu di l' ekipe Hyundai World Rally Team, ene ekipe oficire do fameus construjheu coréen Hyundai ki fwait si ertoû e tchampionat do monde. Dedja adon, les espacialisses del dicipline avênt idêye k' i dvênreut on grand coreu.

Di 2016 a 2019, i dvênt vice tchampion do monde des ralîs. Tchaêke anêye, i fijeut des beas résultats, mins i steut co ene miete trop court.

L' anêye 2021 va marker en ôte tournant del càrire do



moenneu [pilote]. I s' a separé d' ès co-moenneu Nicolas Gilsoul. El novea ès lome Martijn Wydaeghe. Adon, l' ome a dmore 17

moes sins pus rén wangnî.

Bén ureuzmint, el ralî d' lpe [Ypres] lyi a dné l' ocâzion d' ertrouver des bounès sintâcions.

Èç-n anêye ci, c' esteut l' boune. Il a minme wangnî deus côps so l' sâjhon avou Monaco eyet l' Grece. Après awè stî vice tchampion do monde des ralîs cénk côps e 2013, 2016, 2017, 2018 eye 2019, Thierry Neuville pleut infén fiesti on prumî tite di tchampion do monde des ralîs.

El dierinne lûte

Po s' prumî tite, gn aveut del dotance disk' al fén des ralîs. Ogier eyet Tänak dalît i reyussi a l' espaitchî ?

E s' ofrixhant l' victwere dissu l' cassant Ralî d' l' Acropole e l' Grece – la k' Ogier aveut yeu des traeyins techniques ey eto fé on tonea – el moenneu d' amon Hyundai purdeut d' on mierseu côp 34 ponts di

pus k' ès pus près porshuvant, ki rdivneut adon ès copleu d' emon Hyundai, Tänak.

Victime d' en ôte « ralî cocmwâr » à Tchili, Ogier daleut don esse metou podbon wôr del lûte pol tite. Dins l' minme coûsse, Thierry Neuville finixha cwatrinme. Faleut nén esse pus lon dins l' clasmint, ca Tänak l' Estonyin rvineut a 29 ponts drî lu.

Avou l' avant-dierinne mantche, el Ralî d' Urope cintrâle, l' ome aveut co rpierdou cwate ponts so Tänak. Co on côp, i n' faleut nén awè yeu fwait des bokets [avoir eu de la casse].

Arivéve el dierin ralî, el ci do Djapon. Il aveut bén mâ comincî el vénrdi po Neuville, avou des traeyins mecanikes. C' est ene sôrteye di pisse da Ott Tänak, arivéve dissu l' prumire especiâle do « Super Sunday » do fameus dierin ralî, k' a décidé del fén do tchampionat.

Adon, on conoxheut l' shûte do ralî. L' Estonyin, ki saveut k' i n' aveut waire di tchances di reyussi, mins k' î creyeut co todi, a tot pierdou après awè stî surprins pal poussire ki l' a codané a-z abandner ey insi piede el tite. Neuville esteut tchampion do monde.



Jean Goffart, el 3 d' decimbe 2024

Agricôteure

Istwere des cartouxhes

Dji n' vos va nén pretchî so les cartouches po mete dins les fiziks, mins des cartouxhes po magnî. Les crompires, djans.



Mins douvént ki, dins ene pitite coine del Walonreye (comenes di Bive, Davdisse ey ene miete Vresse et Djedene), on lome les crompires « cartouxhes » ?

Etimolodjeye

On tuze docô a l' almand « *Kartoffel* ». Gn a ene idêye ki court avår la ki ç' sereut paski l' gâre di Graide, c' esteut on cinte po rashonner les canadas po ls Almands do tins del guere di 14. Mins les nos walons sont bén pus vîs k' on sieke. Fât i cweri ene parintêye avou l' ocitan « *cartufe* » ? Si dj' el sâreu, dji vos l' direu.

Mins on tayon-bodje tîxhon [étymon, racine germanique] – mins bén pus vî ki 14-18 – ni doet nén esse schové evoye. Come « *crompire* », ki vént do tîxhon « *grundbirne* », poere di tere.

D' eyu vént ele ?

Pol djoû d' enute, c' est l' prumire « *verdeure* » (legume) magneye å monde. Mins, po dire li vrai, ci n' est nén ene verdeure, ca les cartouxhes, cwand ele sont vetes, ele sont mwaijhes.

I gn a bråmint des sôres : les binchs [Bintje], les tchârlotes [Charlotte], les zirés [Désirée], les colas [Nicolas], et co bin ds ôtes.

Mins d' eyu k' ele divént, sabbaye ?

Les prumirès traeces do coûti-vaedje des petotes, c' esteut la dpus d' cénk meye ans. E l' Amerike nonnrece, amon les Incas do Perou ey e l' Boliveye. Todî dins des hôts tîenes [haute altitude], la k' ele crexhént voltî. Avou ça ki c' est âk a magnî di foirt nourixhant et mo agostant [très appétis-

sant]. Dins les cartouxhes, gn a bråmint d' amidon, des mine-râs et des vitamenes. Et minme des proteyenes dipus k' on n' croet po on frut del tere. Ele convnênt don bén po les djins k' avênt ene vicâreye foirt deure come cwand on vike dins les montagnes.

Houte di çoula, ele si wårdèt âjheymint des moes å long. Ça fwait k' on è sait fé des porvuzions po les moumints di pômage [famine] ou d' guere.

E l' Urope

Kî k' c' est k' a-st aberweté les cartouxhes e l' Urope, la k' elle arivît e 16inme sieke ?

C' est les prumîs Uropeyins, aprume les Espagnols et les Francès k' ont stî colnijhî l' Amerike.

Malgré totes leus cwâlités et bén k' ele savèt crexhe on pô pattavâ, les cartouxhes n' ont nin rçû boune ascôye cwand elle ont-st avnou e « *Vî Continint* ». Les djins end avênt peu, a cåze di racontroûles paski li dzeu divneut vete al loumire (did la, l' impôrtance do rete-raedje [butage]).

E l' France, c' est on lomé Antoine Parmentier k' a spårdou l' ahivaedje des « *truffes du Canada* » (did la, deus mots walons « *trukes* » (di truffe) et « *canada* »).

Parmentier esteut en apotîcåre a l' ârmêye. Il ere seur del cwâlité foirt nourixhante des cartouxhes. Po fé croere k' elle avênt ene grande valeur, il a fwait wårder les canadaires do rwê pa des sôdârs. Ça fwait k' les djins end alênt hâper del nute. Adon, ataker a-z è coûti-ver on ptit boket e corti, djusse po nourî les biesses. Pu cminci a-z è magnî zeles-minmes. Dispu don, i gn a yeu moens di pômages.

E l' Beldjike, on-z a cminci a planter des cartouxhes å 18inme sieke. Les sminces vinênt pa des marchands ki voyaedjênt dins tote l' Urope. Avår ci, gn aveut on bon rindmint. Les djins ont cminci a-z è magnî a totes les sâces a cåzu totes les eurêyes [repas].

Di m' djonne tins

Dins les anêyes 1950, totes les djins des viyaedjes avênt on ptit cwâré d' canadas. Dji m' sovén cobén cwand dj' esteu djonne – dj' aveu ptete dijhans – ki nosse pere plantêve âjheymint cwate u cénk âres di cartouxhes. Nosse cortiaedje (tchamp come on corti) aveut stî tcherwé pa on cinsi d' Djimbe k' î aveut fwait les crotches [sillons ad hoc]. Nosse pere aveut bråmint des ovrîs, ca dj' esténs ût frés et sours. Ça fwait k' gn aveut del mwin d'ouve a rvinde.

Po-z aler reterer [butter], on s' sierveut d' on « *cro* » ki c' esteut come ene eraire avou on schî [soc] come on V. Nosse pere tineut li cawe et c' esteut deus d' nozôtes ki haetchént padvant.

Al râyinne [saison d'arrachage, récolte], li pere râyive les canadas avou ene fonne [fourche] et on les ramassêve dins des tchenas d' schinons [éclisses de coudrier]. On è ramassêve tant k' on nd aveut co a Pâke. Nosse pere è rvindeut minme âs vijhêns ki nd avênt nén assez.

Å djoû d' enute, i gn a pus waire di djins k' è plantèt co. Gn a pus k' des grossès societés k' è fjhèt, tot les spritchoûlant [pulvériser] a make. Les ecolos n' è sont nén foirt binâjhes.

Gaston Wilvers, âs scoles di Bive (scole pâzès scolîs) li 12 di nôvimbe 2024

Amuzmints

Djouwer al pate di poye

Li dierin cōp (Rantoele 111 p. 7), dji vos avoz cāzé des Pouyes. Enute, dji vos djāzrè d' leus pates !



Ci n' est k' on bonmartchî djeu d' mots, taiss. Po dire li vrayi, li « pate di poye », c'est on djeu d' cwâtes ki dj' a discovrou a Pouphan.

Coyon a l' evier

A l' evier paski c' est l' ci ki ramasse li pus di ponts ki piede.

Ça nos rapinse li djouwaedje des « mizeres » à wiss, la ki l'ci k' anonce (pitite u grande mizere) s' egadje a n' pont fé d'plis.

Li reglumint cmince pa ene grande verité, ki vāt po tos les cwårdjeus [jeux de cartes] : « Les rwaitants n' ont rén a dire ».

Li « pate di poye » si djowe a shijh djouweus, et c' est tchaeconk por lu.

On s' sieve d' on djeu d' 24 cwâtes (come à coyon). Dj' ô bén : di l' ass à nouv. Les ponts s' contèt ossu come à coyon : cwate ponts po l' ass, troes po li rwè, deus pol dame, onk pol valet. Li dijh et l' nouv, c' est des schitas (sins valeur). Ça fwait : gn a 40 ponts e djeu.

On tchoezit onk des djouweus, ki n' est nén on frawtineu [tricheur].

C' est lu k' est lomé «croyeu» (markeu al croye). C'est lu ki va « croyler » des pates di poye so ene ardwesse (ou les dessiner so ene foye di papî).

Ene pate di poye, c' est ene bârete dressêye avou troes «doets» u « grawes » après. Gn a ene pate di poye po tchaeke djouweu avou l' prumire lete di s' no. Ou les deus prumires, s' i gn a on Lorint et on Lucyin !

C' est co l' croyeu ki disfaçrè les «grawes» à djouweu k' a pierdou, et ki ténrè les contes des tournêyes a payî pās pierdants.

Il est bén etindou ki l' sâme [but], c' est d' wårder ostant d' « doets » k' on pout après s' pate.

Potaedje et djouwaedje

Pol « potaedje » [choix du premier joueur], tchaeke djouweu saetche ene cwâte. Li ci k' a «pexhî» l' pus hôt cwårdjeu [ici : carte à jouer] tchoezit l' djouweu ki va maxhî et dner les cwâtes.

Ci-ci maxhe don, mins sins cōper. I va dner cwate cwâtes, d' on plin cōp, a tchaeke des djouweus u djouweuses. Si l' tapeu a fordiné (mete cénk cwâtes a onk, diner les cwâtes deus a deus [maldonne]), on rmaxhe et on racmince.

Li dnaedje des cwâtes si fwait dins l' sinse di l' ôrlodje. Parey pol tournaedje pol maxheu, à

djeu d' après.

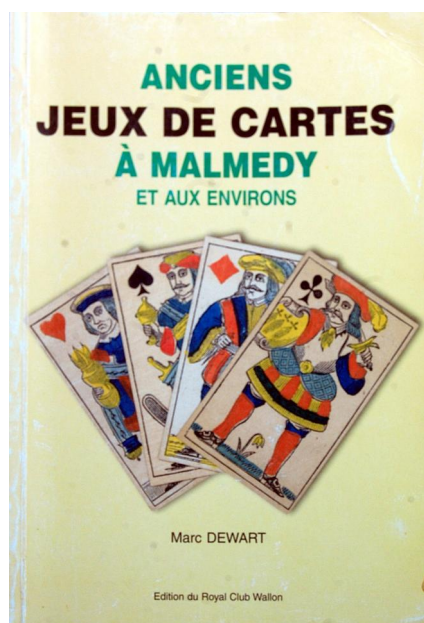
Li djouweu k' a yeu les cwårdjeus l' prumî tape ene cwâte : c' est ç' couleur la k' est triyonfe [atout]. Li ci k' a l' pus grosse di ç' couleur la ramasse li pli. Pu djouwer (on schita, po n' nén co ramasser l' pli). Les ôtes divèt shuve li couleur. Ou cōper, mins ça n' a nol interesse, puski i n' fāt pont fé d' plis. Li ci ki nd a pont di ç' couleur la tape ses grossès cwâtes evoye (come al ravachole u al mizere à wiss).

Cwand l' djeu est houte, on conte ses plis. Li ci k' a l' pus di pont a pierdou. Li croyeu scaetche dissu s' doet, et disface ene grawe al pate di poye do pierdant. Pu on rdjowe li pārt d' après, ey insi d' shûte.

Cwand on djouweu n' a pupont d' pate, i cwite li djeu. Disca tant k' i n' è dmeure ki troes. C' est zels les wangnants, ki vont boere po rén.

Si padecô on djouweu fwait « dobe », on rpassse à coyon normā (la ki l' ci k' a l' pus d' plis wangne). I wāde ses lenes et tos les ôtes, on lzî rdisface deus royas a leu pate di poye. Ça fwait ki ç' pārt la est vitmint foû.

Esplikêyes da Laurent Dabe
ki l' a sayî podbon avou cénk
ôtes sicolîs des scoles di
Bive li 12 di nôvimbe 2024
(scole pa les scolîs) ;
ratournaedje do reglumint :
Li Rantoele



On live so l' motlî walon des djeus d' cwâtes

Il est siné Marc Dewart. Il a stî eplaidî pā Rweyā Club Walon d' Māmdiy l' an 2004. On î djāze ossu do coyon, mins eto di vîs djeus d' cwâtes, nén si télmint cnoxhous, come li «brûte».

Li Rantoele às belès-letes

Limero 67 (rawete al Rantoele l° 112, moite sâjhon 2024-2025)

Ene ouve ni vât ki po ostant k' ele soeye li djusse et vrayi temoen di s' tins. L' oteur walon doet esse modiene, et l' pus hardeye idêye nel doet nén rbouter. Å contrâve, el doet rcweri
(Lambert Lemaire, adrovaedje do 49e anouwaire del soce « Les oteurs walons », 1964-1965, p. 24).

On Noyé mon les Flaminds

C' esteut l' shijhe do Noyé. Totes les ebarcâcions avént raboirdé e pôrt di Noûpôrt, metou kékes kilometres di l' egoleure [embouchure] di l' Izer. E mitan des naeçales des pexheus, gn aveut des bateas d' gros martchands vinous d' l' etrindjir. Il avént apoirté des fruts et des spêces des payis del Mîtrine Mer, et il eralént avou des draps, del linne, do fier, et ds ôtes cayets. Deus djoûs dvant, il avént yeu ene foite timpesse e l' Mer do Nôr. Come k' il estént dins les aiwes del Flande, il avént sondjî a taper l' anke dins l' Izer.

Li nute scheut vite, e moes d' decimbe. Mâgré k' i n' esteut nén co shijh eures, i fjheut ddja spès. Mins, todi come todi après ene timpesse, li nuteye esteut pâjhûle.

Djan Domônî [Jan Demulder], on pexheu do payis, radramtéve aviè s' mājhon. Dins s' tchena, il aveut rapoirté kékes pexhons : on macrot, kékes herins, ey ene anwijnale [petite anguille de mer]. I les magnrént l' londmwin, et co ndè poirter às pôves do coulot.

Domônî-Demulder n' esteut nén sins rén. Il aveut kékes naeçales k' i louvéve a ds ôtes pexheus, ey awè droet a ene pârt di leu pexhe. Ça fwait k' i s' aveut-st ahivé ene bele mājhon d' brikes sol bati.

Il esteut câzu sol soû di s'-n ouxh, cwand, dins l' noereur, i s' estrebuca. I vneut d' roter so èn efant ascwati à mitan del coûte pavêye di bleuwès pires. Li cârpea hoûla d' māj. Li pexheu s' adjnola po vey cwè, et dmander :

– Kî estoz, vos ? Et cwè fjhoz toci ?

Sins response, Demulder drova l' ouxh, et fé moussî l' râpén.

Gn aveut k' on crasset po loumer l' bele plaeece. Mins avou l' loupire do feu e l' aisse, Domônî pola raguidier l' crapåd [gosse]. I dveut awè cénk u shijh ans. Si mantea d' ermene [hermine] mostréve k' i n' provneut nén d' ene pôve coulote. Avou l' froed di dvant l' ouxh, ses mashales estént totes roslantes. A l' air do feu, i rsaetcha s' capuce e-n erî, et discovri on blanc vizaedje avou des noers ouys et des crolés tchveas.

Les efants Domônî, ene djermale di ût ans, s' aprepyît do gamén, et si sbarer do vey kimint çk' il esteut atifé. Leu pa lzî dmanda :

– El kinoxhoz ? Dji l' a trové dvant l' ouxh.

Li bâshele si meta a dner des boutches so ses mwins rafroedeyes. Ele responda k' neni. Mins l' gamén, lu :

– Pa ! c' est li Ptit Djezus ! La troes ans, dj' avéns dmandé, Renile et mi, k' i nos vnaxhe dire bondjoû. Ci shijhe ci, dji l' avans ratindou, et il a vnou.

Ene miete ewaéré, Demulder ala trover s' feme Djihene. Ele schoûta l' istwere, pu vola aler vey li gamén. Ele li trova divant li tchminêye, ki riyeut et stinde ses bresses. Ey às efants :

– A-t i câzé ?

– Oyi, mins i n' câze nén come nozôtes.

Li crapåde :

– Mi, dji comprind, dit-st ele insi. I nos voet voltî. Cwand dj' nos avans ascropou, il a metou ses mwins so nos tiesses, come èn eveke. Por mi,

c' est po nos waeranti [*protéger*]. Domônî rwaita s' feme, ki djha :

– Dji sondje ki ç' n' est k' èn efant, mins il est bea come li Ptit Djezus. C' est motoit l' Bon Diu ki nos l' avoye po l' aweure di nos efants. Waite, Djan ! Ti n' direus k' il est e Paradis.

Pu, cāzant a ses efants :

– Vos, Andje et Renile, moennez cist efant la al tâve. I va awè do tchôd laecea, et co del bwejhe di Noyé. Si l' Signeur âreut volou vni â monde e l'Flande, c' est dins on tchestea, et nén dins on stâve, k' on l' âreut yeu lodjî. S' i vént addé nos enute, i fât k' i s' sovegne k' il a stî bén rçû.

– On stâve, chuchlota-t i l' pexheu ! Maria ! C' est l' veur. Fât nén dmander come il estént pôves.

– Oyi, dijha Renile, mins il a rivnou â monde on deujhinme côp, ey asteure, il est rwè dins on rweyâme.

Sol tins k' i berdelént, l' efant aveut magnî et boere si sô.

Mins tot d' on côp, on-z oya cabouxhî a l' ouxh. Li feme ala drovi. Divant leye, on bea grand ome avou ene noere bâbe. Sins ratinde k' on lyi deye d' intrer, vo l' la â mitan del mājhone. Djihene s' a dispaitchî di rclôre l' ouxh, po leyî l' froed padfoû.

– C' est sint Djôzef k' el vént rcweri, dijha-t i Andje a s' sour.

– Neni, sint Djôzef est brāmint pus vî.

– Bawaite ! Il ârè radjonni â Paradis.

L' ome, contin d' vey l' efant, cāzéve e-n inglès. Djan, come tos les pexheus, conoxheut ene miete ci lingaedje la. Mins c' esteut l' seu d' zels tertos a comprinde çou k' l' etrindjir ravâdéve.

Dji so Mencheur [*Mèn'cheûr, Melchior*], li fi da Tade, dit-st i. Dji so-st on martchand siryin. Dji dmeure a Vnijhe [*Venise*]. C' est la k' ene comere do payis m' a dné cist efant la, k' elle aveut yeu foû mariaedje. Por mi, c' est l' pus bea des trezôrs. Mins c' est on ptit arsouye, todi po vos djouwer cénk royes [*farceur*]. Ci shijhe ci, il a cwité l' batea sins rén dire. Çoula fwait des eures et des razeures ki dji cwir après lu a tos les ouxhs.

Andje et Renile avént oyou l' no d' Mencheur.

– Voess, Renile ! Ci n' est nén sint Djôzef. C' est onk des rwès mādjes. C' est surmint Mareye ki l' a-st avoyî po vni rcweri l' efant.

– Nos arivans djusse do pôrt d' Anverse, dijha l' ome. Dj' a vindou des berlokes po les cmères, et des lokes di soye. Grâces d' aveur sitou si binamés avou mi efant !

L' ome riwative pattavâ, si mwins so ene sacwè ki pindeut après s' cô. Djan s' dota k' i lzî voleut sinker [*offrir*] des cwârs.

– Nos n' volans rén po-z awè ascoyî vosse valet, derit i. Mins, si vos vloz fé âk, schoûtez bén çci. Mes efants pinsèt ki vosse fi, c' est li Ptit Djezus. Po lzès continter cwand vos endiroz, fijhoz lzî ene benediccion.

– Dji so Siryin et muzulman. Mins nos creyans ossu ki Djezus, c' esteut on grand profete. Dji so binājhe ki ces binamés efants la veyexhe dins m' fi on profete.

A ç' moumint la, li ptit Vnijhyin [*Vénitien*] esteut todi ki chamârdéve dins s' lingaedje avou les ptits Flaminds. L' ome saetcha di s' cô ene pezante tchinne avou des pirreyes [*pierres précieuses*], et l' diner às efants Domônî. Djan l' endè vola espaitchî, mins l' martchand dijha ki, s' i rfuzéve, i s' aléve māvler.

Les deus ptits Flaminds ont prins l' bistoke. Come li martchand saveut k' i vlént ene benediccion, i ricmanda les deus enocins efants â profete di l' islam, tot traçant on crexhant d' lune so leu ptit front.

Kékès eures pus târd, a messe e meynute, les efants estént come e Paradis d' ôre tos les tchants d' Noyé. Après messe, sins fé shonnance di rén, il alît herer [*fourrer*] li berloke do «Rwè mādje» divins les strins del creche.



Conte do 16inme sieke, riscrît pa France Adine e 1940, ratourné e walon pa Dimitri François li 20 di nôvimbe 2024

Sovnis d' tchû nos

Come dj' end a sovint câzé, dins m' payis del vâ del Simwès, on n' dit nén « amon nozôtes » mins « tchû nous ».

El viyaedje del famile di m' mame, ou çki dj' a veu l' djoû ossu, i s' lome « El Foret ». Les djins sont des Forijhots et les comeres des Forijhotes.

Di tot tins, on-z a dit k' les cis ki dmorent ladelé estént des erirés. C' est ene sacwè k' est cnoxhowe pattavâ. I gn a brâmint des flâwes po s' fote des Forijhots. Li Singlé (Gaston Lucy) end a scrît pus d' ene.

Portant, li Gaston esteut todi binâjhe di vni aL Foret, pask' il inmêve bèn m'grand-pere. Les deus omes avént mo do plaijhi a câzer eshonne. Il est vrai k' i racuzinént : li mere do Singlé, k' esteut ene Mårtén, esteut l' matante di m' grand-pere.

El Gaston vneut todi tchû nos a mobilete. Nosse mere n' esteut nén continue d' el vey ariver, pask' il esteut todi « niche come on vî verât », dijheut ele. El Singlé saveut bèn k' nosse mere esteut araedjeye cwand i vneut. Po l' fé assoti cwand i nd aveut l' misse, il aléve pixhî conte li meur del mājhon.

Mins mi, dji l' inmêve bèn, l' Gaston. C' esteut on plaijhi ki d' l' oyî câzer nosse patwès et raconter ses viyès fâves. I djheut todi ki, si l' Djule Cezâr n' âreut nén yeu wangnî disconte des Gâlswès, tolmonde âreut câzé l' walon.¹

Dji n' sai pocwè, mins l' Gaston m' a dné deus cayés avou ses scrijhaedjes. Dji les a co. C' est on bea sovni.

1. puvite : on âreut yeu câzé tertos âk come li burton, li walès u l' gayelike scôswès, les dierins vicants lingaedjes celtikes.

Viye cinse deL Foret (foto Jean-Pol Grandmont, dîzo libe lince Wikipedia) ==>

Mins l' Singlé ni s' trompève nén. El viyaedje d' El Foret esteut bèn eriré. Dj' a sovance ki, cwand dj' esteu djonne, i gn aveut pont di sclairixhaedje publik. Djusse kékes loupes par ci par la po loumer kékes bokets d' voye. Cwand c' esteut l' nuteye, i fjheut noer come dins on trô. Cwand i fjheut djoû, c' esteut l' moumint do vey des ansinîs dvant les ouxhs des mājhons. I gn aveut do purin ki coreut so les voyes. Et i faleut bèn waitî eyu çk' on meteut ses pîs, po n' nén aler roter dins ene flate di vatche. Dji doe dire ki, dins ces anêyes la – viè 1960 – les voyes do viyaedje n' estént nén co tarmakêyes. C' esteut des tchmins d' pires, avou des trôs d' tos les costés, et des poyes ki s' acovissént ddins. Il est vrai k' i gn aveut ki cwate otos po tot l' viyaedje. C' esteut l' cene do curé, do mwaisse di scole, del comere do telefone, et d' on tchômeu ki vikéve e-n estant pexheu. Nolu n' saveut comint çk' i fjheut po s' payî ene oto.

Et pu, kékes anêyes pus târd, gn a yeu les « ptits rebanaedjes » [pré-fusions] des comenes. El Foret a fwait pârteye di Vresse. Li viyaedje a divnou pus modiene. Asteure, il est rindjî dins les pus beas viyaedjes del Waloneye. Et, dins Grand Vresse d' asteure, c' est l' viyaedje ki les mājhons s' î vindèt l' pus tchir.

Jean-Pierre Lambot, li 12 di nôvimbe 2024 às scoles di Bive (scole pàs scolîs)



Reve

Dji rdoime come on gnognot
 Dji fwai des sondjes di sot
 Dji rtrouve ene vicåreye
 Sins furdinne, sins biestreye.

Dji m' trouve ene novele pea
 Dj' a ene cawe di pawa,
 Dji plane so totes les sinnes
 A cori foû d' alinne.

Dji tinkeye so mes sondjes
 Po k' i m' moennnuxhe pus lon.
 Adon, dji speye mi londje,
 Dji m' enonde dins on sclat.

Dji m' dispiete tot d' on côp,
 Dj' a tot rovyî so l' côp...
 Rote, rileve tu, bâdet,
 Ti n' es k' èn ome, paret !

Pol walon

Di m' faxhete disca mes tchenus,
 Dji m' a stitchî inte les pavés
 Di m' cotoirdowe voye di bâdet
 Po m' sawè schaper des disduts.

Âtoû d' mi, sacwants vîs soçons.
 Fén binâjhe k' i m' dinnuxhe des lçons !
 Les ôtes k' ont ddja prins ene ôte voye
 Dins m' cour, 'l ont stî markés a l' croye.

Asteure, vo m' la passé passeu ;
 Passeu des vîs mots d' nosse walon.
 Po vozôtes, c' est kécfeye on djeu ?
 Por mi, dj' vôreu resse å bibron.



*Jacques Desmet, li 12 di
 decimbe 2024 ; l' oteur les
 scrît avou on ratournaedje e
 francès dirî tchaeke estrofe.*

Wårdeu del pàye**I.**

Twè, valet, ki riskêye ti veye
 Corant å scours del liberté;
 Twè, valet, k' ofrixh pâr ti veye
 Po schaper cisse liberté la
 E t' egadjant foû di t' payis
 Lon, bén lon houte di nos frontires,
 Por mi, ti serès-st ene bistoke
 Ki mosterrè ki l' monde est bea.

Viker, c' est come tinde às lursetes.
 Les canons dvèt clôre leu babeye.
 Ki t' soyixhes blanc, djaene oubén
 noer,
 Les voyes moennèt-st å rafiya,
 Et les peupes si rtrovèt come frés
 Cwand on pârtixh on ptit riya.

Å resploe**Resploe**

On-z est mwin divins l' mwin
 On-z est cour addé cour
 Po basti l' vraiye bouneur
 Des efants did dimwin

II.

Nozôtes ki vike so cisse bole ci,
 Sondjans a çou k' i gn a d' pus hôt.

III.

Li tins d' on sondje, rovians les, don,
 Tos ces araedjîs fiziks la !
 Fijhans l' guere avou des tchansons
 E l' plaeece d' el fé a côps d' canon !
 Li noere nuteye ridvênt loumire
 Grâce a totes les djins di dsu l' Tere
 Ki s' rashonnèt amistâvmint.
 Il ont divnou sôdârd del pàye.

*David Olaizola (tchanteu do Pays basse francès) ki dna l' åjhmince di ratourner
 ses tchansons a Dimitri François ; ût-pîtaedje [régularisation en octosyllabes] (po
 shuve li tipetape del modêye francesse) : Li Rantoele, li 2 d' decimbe 2024*

Viyès uzances

Fé l' groumiote

C' est ene sôre di « Sint Pansåd » pratikêye divins l' tins e l' Hôte Ârdene. Dins tos les cas, do costé d' Hokê [Hockai], et dvins les viyaedjes alintoû.



K' est ç' a dire, çoula, fé l' groumiote ? ¹

Foclore do crås mârdis

C' est l' crås mârdis après-nonne. Les efants si rashonnèt, disgiuhîs come po l' cortedje do dimegne, avou leus fâs-vizaedjes. I trecôpèt tot l' viyaedje, s' arestant a totes les mājhons (dijhans mî, câzu totes, ca i sepèt foirt bén wice k' i n' seront nén bénvîous).

Bouxhe a l' ouxh !

– Ki vloz vs, mes efants ?

– Fé groumiote !

– A ! dji vou bén, mins n' intere nén l' diåle ! Mostrez m' vos ouys. »

Et, pa les trôs des masses, li cinsresse saye di ricnoxhe les ptites bâsheles et les ptits valets.

On vere di djus – k' i fât boere avou on strin, po n' si nén discovri – kékes boubounes ou kékes tchikes (çoula, c' est ddja on modiernijhaedje).

Mins, å dzeu d' tot, i fât dner des oûs et des tampinnes di crås lård, k' iront e banstea po l' fricassêye del shijhe.

Télfeye, po les pus préjhîs [prisés, appréciés] manaedjes, les cis k' sepèt on pô tchanter î vont d' on ptit conte, d' on ptit resploe.

Al shijhe

Lu rascoye [récolte] îrè al sâle, wice les parints vont coujhner on bon moumint po tertos magnî eshonne. Les parints ? Wexh ! On n' voet câzu k' les mames et les grands-mames k' ovrèt. Pus d' ene mitan des omes endè sont ddja a l' troejhinme bire, ou pus.

1. A Hokê, nos djhans « groumiote » ; do costé d' Belvâ, Pont et Lignouveye, i djhèt « groumote ».

Les djonnès djins, zeles, ni fjhèt nén l' minme circût. I sont tertos moussîs d' minme, valets come bâsheles. Et leu mousmint, c' est ene noere cote sins nou ornumint, ki dschind âs pîs, et k' on lome « dominô ». Avou ça k' i poirtèt tchaesconk li minme ewaerant masse [masque].

Ci n' est nén après des boubounes ou des oûs k' i pînèt zels : c' est après l' gote !

Avou on strin, dji vs djeure k' i n' elzî fât nin lontins po s' mete a braire [crier], et n' pus roter droet. Et l' tchant « Alez la mère Gaspard » si candje radmint e-n ene ôte muzike ki dji n' vos pou dire les paroles, ca m' mame m' è dinreut ene, di coreccion !

Al toumante nute, totes les familles si rtrovèt e l' sâle, magnant, bevant, tchantant, guinchant.

Dvins les tins passés, li regue, acceptêye pa tertos, vleit k' â sounant meynute, tot fouxhe houte, k' on âye recloyou l' sâle, et k' les familles rintrexhe amon zeles. Djusse come ene djusse : Cwarme est moirt. Nos estans asteure e cwareme.

Mins, e les djoûs d' asteure, les viyès costumes ni sont pus respectêyes. Ci n' est pus l' curé ki mostere li voye d' adresse, c' est li lwè des « arintoèles di soçnaedje ». [réseaux sociaux].

Les crås djudis

I s' fwait k' a Mâmdiy, djustumint, il ont ene sacwè k' est on pô djondante. Li moes dvant l' cwarme, les cwate samwinnes fournixhèt cwate djudis, les crås djudis, li dierin estant l' ci d' cwarme. On les lome ossu « les Ptitès Haguetes ».

Les ptits efants, les djonnès

djins, les femes sont-st a l' fiesse, po porcessioner, boere, guincher. Pocwè speciålmint les femes ? Elle ont droet, dvins les cafès et les sâles, di s' mostrer soyantes avou les omes, les balter, les fé araedji, disk' â moumint k' on lzî ofrixh a boere, ou pus. Çoula soune a mes orayes : li minme si fwait a Neyâw [Eupen], et dvins brâmint des viyaedjes des « Redîmés Payis », li crås djudi. Lavola, les femes purdèt l' povwer. Si ont ele tos les droets. Loukîz a vosse sogne, Messieurs, çoula vs pout coster tchir. Et n' vos alez nén biesmint pormoenner avou ene crawate : les cizetes sont d' sôrteye.

Dierin pont : e l' Rivuwe « Wallonia » di 1901, dji trova traee des cwate djudis viè Ster et Francortchamp. Mins i shonne k' i disparexhît [ils disparurent] â moumint del guere. On ndè djâze pus après 1940. A Mâmdiy, il agonixhèt viè 1960, mins dispoy, li foclore rivént, et i rsont-st a l' oneûr.

Roland Neuprez, li 28 d' octôbe 2024.



Crås djudi e 2006 a Mâmdiy.

C' est l' minme djeu ki po l' groumiote, mins cial, li « dominô » est blanc (sol waibe do Club walon, www.rcw.be/)

Novea live e walon

Les cis do corti

On live come gn a mât pont yeu e walon. Miton roman-foto, miton binde d' imâdjes. Avou ça k' c' est li scrijheuse k' a saetchî (câzu) totes les fotos.



N' alez nén croere ki c' est on spér [fantôme] k' est la sol coviete, sol pawene do tite. Nonna ! Ci n' est k' on pare-solo metou al frontire inte li dominne del sicrijheuse et l' ci « des cis do corti »

Ådzeu del coviete, on coistrecî [pommier calville] tot a fleurs ! C' est l' totâtou [environnement] po les biesses ki vikèt u ki vnèt dire bondjoû lapadrî.

Lijhans li dvanzouve [avant-propos]

C' est vaici k' ça s' passe, dins l' corti d' ene djin k' inme bèn les biesses. Totes les biesses, d' ene copixhe a on tchvâ. Ele ni fwait pont d' diferince, dolmint k' ele ni s' margayèt nén inte di zeles.

Pu dner l' craetchoe [crachoir = parole] å tchet Kimi, ki serè nosse moenneu tot åd dilong do live.

Mins gn a eto, po bâker [épier] totavâ et zûner leus fotantès rmarkes, les moxhes d' apî.



Asteme po les inglès-rboutsants [anglophobes] ! Ni sayîz nén di fé cnoxhance avou ces moxhes la. Leus nos (Bîpope, Bernabî, Ribibî), c' est del baltreye [humour] ki vos veyoz evi !

Mins po tos les ôtes lijheus et lijhresses, loukîz pådjes 16 et 17 ces moxhes la k' ahozlèt [butinent] so des « tetes-di-vatche ». Dj' a discovrou ç' lomaedje la des « sedoms » come vozôtes. Mins ci n' est nén l' seu còp ki vos pôroz fé do (u del) botanisse. Motoit est ç' li traee del rilijheuse, Joëlle Spierkel, ene fene kinoxheuse des nos sincieus

des plantes.

N' est ç' nén leye eto k' a tuzé ås pådjes 52-57, la k' n a des fotos avou des vudès bouyotes [bulles] ? Insi, les efants des lijheus u les scolîs do walon è sârent fé on djeu.

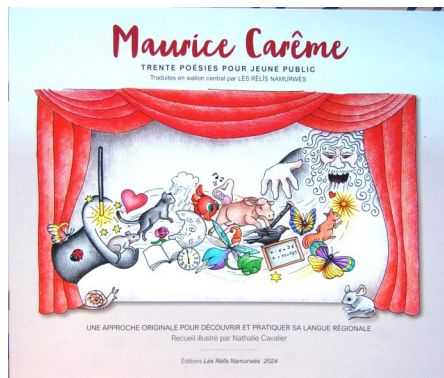
Costé walon, c' est do Feller-Léonard raspepyî a môde des Relîs namurwès, la ki l' sicrijheuse passe si noviciat. Mins ele ni rnoye nén ses copleus noûmotisses [créateurs de néologismes]. Vos î trovroz don des mots come « sûtifone » [smartphone] (p. 4). Eyet « ourson-laveu » [raton-laveur], dins l' motlî p. 50. Pocwè ki l' mot n' aparexhe nén p. 25, la k' on voet l' biesse ki câze et ki s' lome djusse on «laveu»? Otocinsuraedje ?

Po-z atchter l' live, emilez al sicrijheuse, Joselyne Mostenne
(oufti04@hotmail.com).

C' est 24 uros. Nosse gazete ripaye les costindjes d' evoyaedje a ses abounés

On live pol djonnesse et po les mwaisses di scole

Trinte powezeyes da Maurice Carême, ra-tournêyes e walon.



C' est ene binde di scrijheus et scrijheuses, câzu tertos mimbes del soce des Relîs Namurwès, ki decidît å

cmingmint d' l' anêye, di ra-tourner e walon sacwants powezeyes da Maurice Carême (on Walon come zels).

I s' adjixh di ptits rimeas di 15 a 20 royes, vinant d' ene dijhinne di lives diferins.

C' est come çoula ki vos rtrouvroz l' pene da Luc Collard, Jean Colot, Françoise Evrard (k' a l' plouma avou 13 tradujhaedjes), Anne-Marie François, Jean Hamblenne, Bernard Louis et Joëlle Spierkel.

Tchaeconk et tchaeke a yeu l' dâr di redjârber [réadapter] l'ouve avou des beas mots et ratourneures pâr walones.

Tchaeke powezeye est me-

towe djondant l' mwaisse modêye [original] e francès. Ey elle est co shuvowe d' on ptit motlî [lexique].

Li live est crâsmint (et nozêymint) enimâdjî pa Nathalie Cavalier.

Vos l' ploz aberweter so <https://www.relis-namur-wes.be/>

Po les tâvlêyes et les copinreyes, ey eto po les mwaisses et les dames di scole, li live so papî elzî sait esse evoyî po rén. Dimandez lu a Nicole Rouchet : nicolerouchet54@hotmail.com.

daprès èn emile da Joëlle Spierkel, do moes d' awousse 2024

Teyâte e walon

Tchålerwè, ça (s') conte !

Chålerwè 2024. C' est po les fiesses di Walonreye ki cisse nouzome operâ la a stî essinné [mis en scène] pa Victor Gravy.



Kimint a-t i fwait po fé djouwer dipus d' 50 acteurs, troes eures et dmey à long ?

C' est avou ene dramatike [troupe théâtrale] ki s' lome « El boesse à teyâte ». Dji l' avans discovrou pa Gwenaye Caplin, ki djowe didins.

Gwenaëlle Cappelin

C' est ene djonne waloneuse,



k' aveut ddja askepyî [créé] ene waibe e walon a l' âdje di 16 ans, ki s' lomêve « Li walon d' emon nozôtes ». Li site aveut disparexhou di s' prumire adresse, mins Djulén Casters (spoté « Reptilien ») nos l' av ertrové « parlant-vicant » a ene novele adresse. Alez s' vir so les « hârdêyes difoûtrinnes » [liens externes] del pådje Gwen Caplin sol Wikipedia e walon.

Dispu don, elle a fini ses studes, et divni ene fele sicoleuse pol programme « walon e scole » do Ministère. Dins l' pîce, ele djowe ene macrale di Soleamont dilé Djilî.

On live «Noer Dessén»

Po monter èn operâ so les contes et floricontes, elzès fât i co cnoxhe. Victor Gravy n' a seur nén passé des shijhes etires al loumire d' on crasset,

a-z ôre des djins pus vîs k' Matîsalé lyi dvizer des racontroûles do payis d' Tchålerwè.

I s' a don askeuté [accoudé => basé] so on live da Emile Lempereur et Michel Carly, eplaidî pa « Noer Dessén ». Et relére sacwants tchaptrê po les poirter so scanfâr [sur scène].

Ça cmince pa on fwait istorike. Ene minêye di colora-morbusse [choléra] k' epestifera Tcheslet diviè 1880. Mins après, les rwaitants vont discovri totès sôres di tolus [être mystérieux]. Onk dins l' ôte : Bruno ki poite si fagot (l' ome k' est dins l' lune) ; li blanke dame do Moncea [Monceau-sur-Sambre], li tchén âs tchinnes (sôre di leu-waerou), Gargantouwa ki boet Sambe d' ene goirdjeye, li Dracula d' Ronsât [Ransart].

Zouplas dins l' prezint

Mins l' essinneu [metteur en scène] sait eto rispiter dins l' monde d' enute [aujourd'hui]. Metans, tot rprindant ossu do noû foclore [néofolklore], come li broûlaedje do Noer Coirbâ, et l' cofrereye do doet d' Alzon (deus etrevéns metous so pî dins les anêyes 2000).

Ôtès clignetes avou l' djoû d' ouy [actualité] : li plaee des omosecuwels dins li spectâke. Pa sacwants acteurs eyet pal sinne do mariaedje

foirci d' on prince ki veyeut pus voltî les valets k' les bâsheles.

Eyet, ristitchî dins les sinnes, do fotaedje da Bietmé L' Texheu [Barthélemy le Tisserand = Bart Dewever]. Et l' criticaedje des Israyelîs pol macsâdaedje [massacre] des Palestinîs a Gaza.

Aloyî tot çoula

Eco faleut i on « fi moennrece » [fil conducteur] po raloyî totes ces sinnes la, sins rapoirt avou ene l' ôte. C' est la k' etervént li rwè Ivan.



C' est on tot ptit rwè, ca l' role est djouwé pa on vrai y nin [nain] ki djâze carapmint Bén walon. Ses atributs, k' il a pierdou, c' est s' sepe [sceptre]. Ey adon, li « Grand Mâbelair » [chambellan] ki vout prinde si plaee, lyi dit ki, s' i n' les rtrouve nén dins les ût djoûs, i n' serè pus li rwè. Did la li pormoennâde avâ les forbots [faubourgs] di Tchålerwè et totes les ewaerantès rescontes.

Lucyin Mahin, li 2 d' decimbe 2024



Li Rwè Ivan, inte èn epestiferé et l' blanke dame do Moncea



Li rwè et ses shuvants divant l' macrale di Soleamont (Gwenaye Caplin)



Broûlaedje do Noer Coirbâ

Linwehâyaedje

Li rfondou accepté oficirmint

Li rfondou aveut stî prezinté oficirmint å raploû d' Marcinele li 23 d' mæss 1996.



C' esteut on pordjet poirté pa l' UCW [Union Culturelle Wallonne].

Li tâvlotêye « Rifondaedje » [commission Normalisation UCW] vineut di ricmander tchôdmint l' uzaedje des betchfessîs scrijhas [graphies diasystémiques] xh, ea, evnd. (Walo + gazete 1995).

Ces-ci fourît prezintés pa Lorint Hendschel å raploû k' on-z a dit e tchapea. Nouk ni trova a rdire a ç' moumint la. Pår ki c' esteut nosse Lorint k' aveut diswalpé l' idêye d' ene « langue wallonne écrite commune ». Idêye k' aveut stî atâvlêye pa Jean Germain e 1989, shûte a on voyaedje mon les Romantches del Swisse.

Xhames e l' voye

Mins nerén, li pordjet n' passa nén come ene lete al posse. L' interesse esteut clair. Totes les langues ki contèt n' ont k' ene seule ortografeye. Marcel Slangen aveut ddja scrît on papî ladsu l' an 1990. « Si on porshût avou on scrijhaedje diferin po tchaeke viyaedje, gn âre bénrade pus k' on lijheu po tchaeke sicrijheu : lu-minme. » Ça fwait : Lorint Hendschel prinda s' baston d' perlin, ey aler espliker l' pordjet dins les soces.

Mins c' esteut sins aconter li caractere câzu sacré di l' ortografeye, ki tchaeke soce aveut metou so pî di s' costé, avou ene etikete « Feller ». Adon, on-z etinda : « On nos a todi dit k' i gn aveut pont d' X e walon. Et vozôtes, vos è scrijhoz onk ! ».

Item est i ki, ostant a Lidje k' a Nameur ey après Tchâlerwè, n' a nole soce ki vola acmoide li novea sistinme.

Li haeyime siconte do rfondou alêve gritchî pâr avou l' papî Ltchanteu [article Jean Lechan-

teur]. Ci-ci, do hôd di s' pirlodje di prof d' unif, discomunia li rfondou et les rfondeus. Li papî alêve disca noyî l' egzistance do walon. Tos les pârlers del Walonreye î estént traitîs di « continuwom di patwès ». On resteut dins l' doctrine diyalectolodjike li pus erirêye.

Droldimint assez, tos les « decideus » po l' avanceye do walon dijhît âmen a Lechanteur.

Li Rantoele

Tchance eto, i dmoreve des waloneus ki croyént a l' avni do rfondou. Il avént metou so pàs so fotches li soce « Li Rantoele » e 1996. Ele divna li seule plaee la ki li rfondaedje sepa tcheryî et fé s' pitite voye.

Prumire grande ascoxheye : e 2002, li walon riçût on côde ISO âs deus letes : « wa ». Ene idêye da Pablo Sarachaga ki scrijha al bibioteke do Congrès des Etats Unis. Et lzî evoyî on gros spès dossî rashonné pa Lorint Hendschel et Stéphane Quertinmont, adon penleu a l' UCW.

Li succès do rfondou, c' esta li nombe di tecses trovés dins ciste ortografeye la so les fis. Tantea ki des sociétés difoûtrinnes sepît fé ene taprece walone po les sûtifones, sins mây atôtchî on seu waloneu.

L' advize del Comission

Li hign-et-hagn k' on-z a dit va durer disk' e 2023. Ciste anêye la, li ministere rifuze les subzides (a vni les anêyes d' après) a nosse gazete paski si ortografeye n' esteut nén aloyeye [cohérente] (Rantoele 106 & 107). L' ilodjike di ç' decidaedje la va spiter âs ouys di sacwants bouteus pol walon. I rashonnît ene vintinne di djins li 5 di setimbe (corant) âtoû d' ene grande foye d' advize al minisse. Gn aveut la les ca et les ma des diferins sistinmes or-

tografikes, et les dominnes po les siervi. Li 11 di nôvimbe, li tecse a stî adopté pâr « Consey do Lingaedje francès, des Lingaedjes do Payis et des Politikes linwistikes », ki c' est zels ki ça compete. Il est asteure eplaidî sol waibe do ministere.

Paski pocwè ?

Li tecse kimine pa-z espliker douvênt k' il a stî scrît.

I rahouke li sitouwâcion di des ôtes pitits lingaedjes d' Urope, wice ki des sistinmes diferins di scrijhaedje vicnut eshonne. Et pâr k' i gn a des sacwès brâmint pus strapantes ki les tchitchèyes d' ortografeye.

Shuvnut les dominnes po li rfondou (todi scrît « rifondou walon » e clintcheyès letes).

Metans : po scrire des ouves di belès-letes (ki vont don rissaveur awê des pris âs bates do Ministère).

Po l' acsegnmint, des sopoirs scolincieus sont acceptés e rfondou, mins on conseye di replacî les betchfessîs scrijhas pa l' lete ki rprezinte li prononçaedje dins l' contrêye di spârdaedje. Po çoula, on spepieus tâvlea est hâyne ezès pådjes 4 et 5. Shuvou pa on ptit tecse saetchî do roman « So l' anuti » da Lorint Hendschel, rimetou sins betchfessî a môde do Coûtchant, do Mitant, do Levant et d' Nonne. Nén sbarant, poy ki l' ouve aveut yeu l' pris del Federacion e... 1995. Dj' ô bén : divant l' diclâracion d' guere.

On dit todi k' les idêyes avanciveuses ont dandjî di 20 ans po-z esse acceptêyes. Po li rfondou, ça a duré ene miete dipus. Mins, come dit li spot, mî vât esse târdou ki di n' mây ariver !

Lucien Mahin, li 8 di decimbe 2024

Letes et emilaedjes



Laurent Dabe : Vo les la tolminme agritcheyes, les plakes e walon des viyaedjes do Grand Sint-Houbert. Ça n' a nén stî sins mâ.

Vos fât dire ki c' est l' seu egzimpe e l' Walonreye la k' gn a l' no do viyaedje e walon avou li spot des dmorants [*blason populaire*] padzo. Ey avou on bea dessén, cobén ! C' est po çoula, dandjreus, ki dj' a stî priyî a l' RTBF.

Po cmincî, gn aveut les rujhes ortografikes. Po Sint-Houbert, faleut i scrire Sint Ubêrt, Sin Ubinr, Sint Yubêrt ou... Lu Bork ? Po Ârveye [*Arville*] : esteut ç' mî Aurvaye, Ôrvaye, Ôrvîe u Aurvîye ?

Après, gn ava les rujhes politikes. Les plakes estént ddja la e moes d' djulète. Mins nén kession di les mete divant les vôtadjes do moes d' octôbe. Ç' âreut yeu stî rwaitî come fé del propagande po on pârty. Avou ça ki l' aloyance del dierinne termene (set do parti « waloneu » avou deus socialisses) n' a nén stî ricdûte. Les deus k' on-z a dit ont rtourné cazake. I faleut don strimer les plakes divant l' astalaedje del novele mândjorité. Ça a stî fwait al dierinne broke, li prumî d' decimbe (li novele ekipe prindeut fonccion li 2 d' decimbe).

Gwenaëlle Cappellin : Dj'è candji d' mèsti. Pupont di scole avou l's èfants mins... co sakantès anèyes pou disfinde nos bias lingâdges (â Siervice des Lingaedjes do Payis do Ministere).



Response : Oufti ! Proficiate po vosse novea posse !

Avou vos et Djulén, tot l' ministere di Brussele va bénrade cåzer walon !!!

Pôreut vali ki vos finirîz vos cåires a Nameur, avou l' « patrimoenne nén djondåve » [*patri-moine immatériel*] ! Dihans todi kécfeye.



Victor Georges, end a ralé di l' ôte des costés li 2 d' decimbe. Gn a toplin des waloneus ki lyi ont rindou bon dvwer al pitite eglijhe di Bwès-Borsu. C' esteut onk des powetes del « Djermêye 48 » (Rantoele 111 p. 15). Il a eto stî penleu del SLLW, et teyâtreu po les dramatikes del comene di Clavir. Nosse gazete prezinte ses condoleyances a s' famille.



Lorint Hendschel (so TwitterFacebook).

Adju k'pagnon !

On ptit mot al vole po dire ki dji sondje a Victor George ådjourdu. Il esteut prof di francès a l' atenêye ewou ç' ki dj' a fait mes umanités, mins l' astcheyance a volou k' dji faiye mes shijh ans sins awè cour avou lu. Kéke feye ki dj' âreu vnou å walon pus djonne, si...

C' est portant lu les cåzes, dandjreus, ki dj' a toumé so l' antolojiye da Piron dins l' bibiotêke di l' atenêye di Dinant, li live ki m' a fait discovri nosse literateure. Dji wadje ki c' est Victor George kè l' aveut fait atchter. Et dji m' sovén foirt Bén k' onk di mes profs di francès m' aveut dit d' ces trevéns-la ki « Monsieur George » esteut on clapant scrijheu... è walon, mi ki n' saveut nén ddja ki l' walon esteut on lingaedje – i n' fât nén dmander on lingaedje k' on scrijheut... Et po fé del powezeye, al copete do martchî !

Et vola k' deus troes ans après mes umanités, c' est lu, Victor George, k' a stî onk des prumîs a lére mes prôpès sayes di rimeas walons. Dj' aveu evoyî sacwants bokets a « Chîjes èt paskéyes » et il avént ateri dins les mwins da monsieur George. Ki m' aveut dné radjoû a Dinant, après ses cours, et n's avéns splossî eshonne mes bokets frisse modous. Il esteut spepieus, pask' i s' fijheut ene hôte et bele idêye di nosse lingaedje.

C' est lu ki m' a metou å corant del Régue ki dji n' conoxheu nén: « I fât scrire dins l' pârler d' vosse viyaedje », etc. Pus târd, c' est co gråce a lu k' dj' a moussî âs Relîs, wice ki dj' a tant apris. Dji pôreu d' abôrd dire ki Victor George, c' est l' ci ki m' a « metou å monde », pol walon.

Ådvins (II)

Fé l' groumiote (Roland Neuprez)	p. 13
Dins s' corti (live Joselyne Mostenne)	p. 14
Maurice Carême e walon	p. 14
Operå a Tchålerwè (Lucien Mahin)	p. 15
Acceptance do rfondou (Lucien Mahin)	p. 16
Letes et emiles	p. 17
Crakes (Christian Thirion & Dimitri François) ..	p. 18
Sol Daegntoele waloncâzante / anonces	p. 18
Et l' nute s' a stindou (binde d' imådjes da Djozewal) (XXVII & XXVIII)	p. 19-20

Crakes**Troes djoûs !**

Mi feme mi lait troes djoûs por mi s' arester d' boere.
Dj' a tchoezi li cwate d' avri, li prumî d' awousse et l' nouv di nôvimbe.

Istwere di ptits poes ?

Fernand : Ké novele, Mareye ?

Mareye : Dj' a l' pakèt !

F. : Proficiate, mi feye ! Et l' pere, dj' el kinoxhe ?

M. : Neni ! Et mi nén pus !

F. : Vos n' savez nén kî k' c' est ?

M. : Bén neni ! Cwand vos magnîz des poes, vos, savez liské kî vs fwait proutler, motoit ?

Christian Thirion, li 30 d' awousse 2024

**I n' sâreut**

C' esteut Mononke Mimile k' aveut bevou on vere di trop, et cwanlminme eraler e-n oto. I s' fwait arester pàs djindâres. « Vloz bén shofler dins l' balon ? » « Neni, dji n' pou nén, dji so asmatike. » « Adon, dj' alans waitî vost alcol e sonk » « A nonna, vos n' ploiz nén, dji so emofile. » Li djindâre va rcweri ene croye et traee ene droete roye al tere. « Dabôrd, vos alez roter tot do long del blanke lene. » « A nonna, dji n' sâreu ! » « Douvént, ç' côp ci ? » « Paski dj' so crevé sô »

Dimitri François, Tosseusolsinne, li 23 d' octôbe

Messes di Noyé e walon

Li mierkidi 25 di decimbe a 9 e. et dmey a l' eglijhe di Transene avou les Oulines tchantantes. Racsegnes : f.assurances@gmail.com

El djudi 26 di decimbe : a 9 e. 30, rowe des scoles [rue de Hulster], 75 a Sint-Serwai (dlé Nameur) e l' tchapele vî-catolike da Djôr Staelens.

Bate di tchansons e walon

Loukîz so Wikinoveles po lére les pondants et les djondants. Gn a eto on cataloke di tecses ki les tchanteus-compôzeus polèt mete e muzike

Sol Daegntoele waloncâzante**L' Aberteke**

<http://aberteke.walon.org>

Videos : deus tchansons di l' après-nonne do raploû SLLW a Djiblou. Scoles di Bive do waeyén-tins 2024.

L' eciclopedeye Wikipedia

aveut 12.486 ârtikes (å 13 di decimbe 2024); <http://wa.wikipedia.org>.

Wiccionaire

<http://wa.wiktionary.org>

N aveut 34.002 ârtikes å 13 di decimbe 2024, inte di zels, 29.177 fok pol walon. Li diferince, c' est des mots di ds ôtes lingaedjes, respikés e walon.

Wikisourd

<https://wa.wikisource.org/>

Biblioteke di tecses e walon dins totes les ortografeyes. Dji boutans so les « Dierins contes » da Edmond Wartique (e Feller timprou).

DTW

Diccionaire di tot l' walon: <https://dtw.walon.org/>.

Å 13 di decimbe 2024, gn av 36.510 intrêyes.

Les **888** dossîs .MMO (longs ârtikes sicrîts e 1992-94) ont stî tertos rcopyîs.

Berdelaedjes

<http://berdelaedje.walon.org/>

Raport do mwaisse raploû del Rantoele.

VoBuze (Youtube)

Tchinne Lucyin Mahin

<http://youtube.com/@mahinlucien>

Pays conduze et walon

Djâspinreye Fesbok foirt ovrante [active]

Li bijhe et l' solea

<https://atlas.limsi.fr/?tab=be>

Muzêye do Pârlaedje

<https://www.museedelaparole.be/>

Amon Lorint

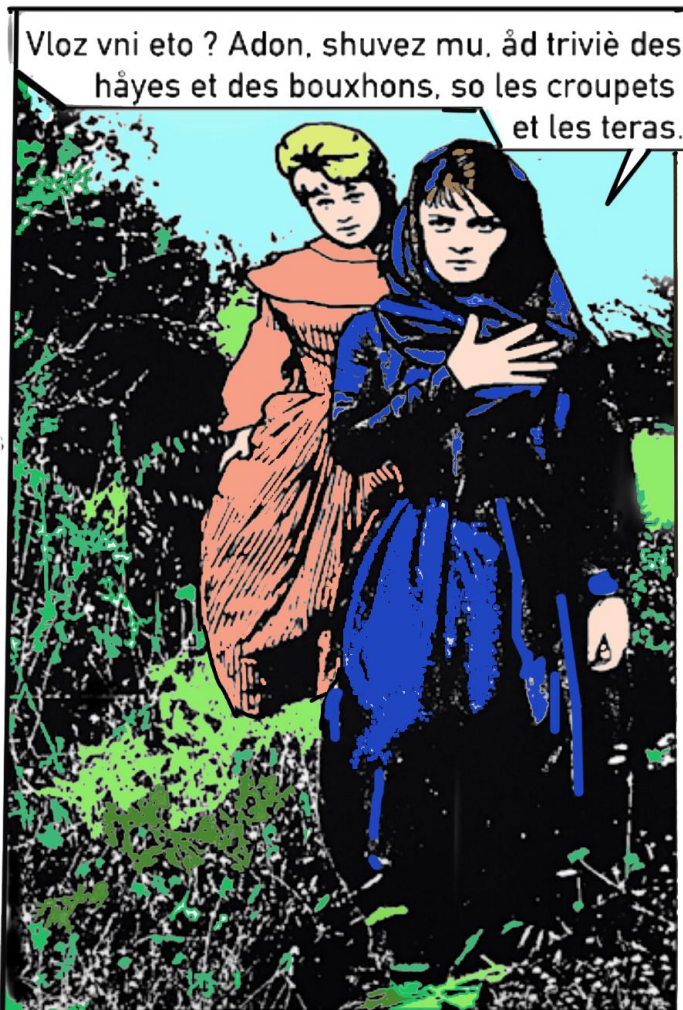
<https://amonlorint.wordpress.com/>

Ôtès hârdêyes so Wikinoveles

<https://wa.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Wikinoveles>

Racourti des imådjes di dvant

Dj' estans e 1815. Emile Colot, on Walon d' Lene (Åssôrt), ki s' aveut-st egadjî dins l' ârmêye francesse, si rtrouve Holandès après l' batreye di Brinne-l'-Alou [*bataille de Waterloo*]. I rwangne si novea payis, tot rpasant pa l' lye Corsike [*Corse*]. Mins...



Shure Bizete dins les ronxhisses, ça vos rind rade coûte d' alinne.



... il î rtrouve ene djouguete [cantinière], Bizete, k' esteut avou lu e l' ârmêye. Emile si decide aler rvindjî s' pa, k' âreut stî dischindou pâ mayer did la. Mins on l' ratind et tirer sor lu. Il est laimint djosté...

